

LA FILOSOFIA DE LA HISTORIA I J.B. VICO, EL SEU FUNDADOR

(«Criterion» IX, 1933, 32)

Per la seva obra «Scienza Nuova intorno del comune origine delle nazioni» Vico és considerat com el primer filòsof historiòleg. Partint de la base que avui mateix encara és pretensió el mot «Filosofia de la Història» – mancats que són de sistematització els principis i doctrines que s'hi reporten –, com no havia de semblar-ho el nom *Scienza Nuova* amb què decorà la seva obra el filòsof napolità? Eren, però, les darreries del Renaixement a trenc d'alba de l'època científica moderna i seguia l'empenta de reformar els motllos vells amb *novetats* no pas sempre vàcues de contingut.

Precisar els mèrits i els defectes de l'obra famosa: vet ací l'objectiu d'aquestes notes per damunt de partidismes d'escola o entusiasmes de neòfit.

I

Defectes de «Scienza Nuova»

1º. Creu Vico que la seva obra és tan demostrativa que en més d'un indret l'anomena «ciència geomètrica». Era, segur, perquè ell – desconexedor gairebé del que eren Matemàtiques, malgrat de vanar-se de tot el contrari –, creia que la Geometria era el comble de la demostració. En diferents indrets sosté que la «Scienza Nuova» procedeix en el seu camí i en el seu desenvolupament «con uno stretto metodo geometrico con cui da vero passa ad immediato vero, e così vi fa le sue conclusioni... So che sovinte avviene in essa geometria comme quella, per esempio delle due line parallele che tra loro in infinito sempre s'accostano e non mai si toccano» (pàg. 52).

Què entenia, Vico, per mètode geomètric? Perquè de cap a cap de la «Scienza Nuova» no fa sinó adverar una cosa, recolzar-la en una de les *deguitàs* o dites aforístiques, aplegades d'antuvi en un sol capítol, i després treure'n certs corol·laris.

Tanmateix això sembla propi de totes les ciències, tant si són geomètriques com si no, i el típic de la Geometria, com també de totes les matemàtiques, és son especial formulisme, absent de la «Scienza Nuova». Àl·trament mai cap disciplina que tracti afers de

capteniment humà, basats essencialment damunt de la llibertat, no podrà tenir aquest caràcter matemàtic, que d'altra banda tampoc li cal per a ésser científica. Ciències són la Moral i la Política i no tenen res de matemàtiques. Per res, doncs, no freturava Vico de considerar-hi la seva «Scienza Nuova» sobre la Història, en la qual, çà com lla tampoc no fa cap esmerç del dit mètode.

Fou, potser, aquesta la raó del poc apreci, en alguns sectors fins escarni, amb què fou rebuda pel públic? «...Se qualunno dei tanti letterati... rispondesse con qualche vacua parola de gratulazione. L'uno (nemico) il più inocuo fu l'endeffrenti»; són expressions que sovintegen en el pòrtic del llibre. Pretensions excessives.

Aquesta manca de reeiximent es mostra així mateix en l'aplicació que Vico en fa a la Història. Com a màxim s'arrisca a aplicar-la a la història fabulosa, o Protohistòria, extesa tot just fins a la segona guerra púnica. Tota altra cosa li sembla sobrerera, o que el destorba, o, si més no, que no té res per dir-ne: justament la veritable Història, l'explicació de la qual és el que més interessa. Llavors, tota la seva vàlua i abast només han de servir per explicar, diguem-ne explicar, les coses de la vellor?

Així Vico, es queda molt enrera de Bossuet en el seu discurs sobre la Història Universal, el qual almenys comprèn tota la Història antiga. Tampoc no reix profitosament en ficar-se pels camps de la Història Moderna, la més freturosa justament d'explicacions.

A la intrínseca dificultat d'aqueixa disciplina filosòfica, que encara ha de descloure's i esbadellar-se escaientment, afegim-hi la manca d'horitzons oberts i amples, en Política i en Sociologia, en aquell temps de vell esclat de les monarquies absolutes, en el qual per res era coneguda, ni era tinguda en compte la «Kulturgeschichte», o Història interna dels pobles, llevat que fos de l'element moral i religiós cristià, i tota la Història consistia en conquestes, guerres i trasbalsos.

La manca, doncs, d'informació deguda i l'endarreriment de l'època privaven de reeixir en aqueixos estudis, fent que, a tot estimar, qualsevol obra en fos un pur encetall «Pel Vico, invece, diu el prologuista, era e doveva essere impossibile», I afegeix: «...Nella sua ingenua fede de filosofo... bramosissimo di fama; l'òrrido autore de la «Scienza Nuova»; fossi poi orfaneto di qual senso critico spicicola che basta a saper interpretare senza errori el contenuto de questo o quel documento storico; indice evidentissimo d'uno spirito mancato d'agilità; povero Vico!; non sapeva poi concepire se non idee... tutte materiali di fatti; si vantava di non essere mai andato oltre la prima proposizione d'Euclide». I, no obstant, pocs autors hauran escrit una obra amb tant d'amor i il lusió com Vico la seva

«Scienza Nuova». «Ebbro di gioia, diu el mateix prologuista, pensó (Vico) di annunciare il *gaudium magnum* ai suoi concittadini che imaginava... ansiosi di apprendere el verbo novello; ora spinto al parossismo della gioia quando credeva d'aver scoperto un altro lembo del fitto velo che gli colava l'origine comune delle nazioni».

Això sol marca la condició de simple assaig de la «Scienza Nuova». Cregués Vico el que cregués no podia ésser res definitiu. Aquesta és la raó de què fos mal rebuda pel públic, ço que li costà amargs planys i greus desenganys; fins a tant que, *descoberta* pels filòsofs alemanys, en rebé millor tracte, i àdhuc la consideració deguda.

Gros defecte de la «Scienza Nuova» és també la manca de proporció en els seus components. Hom hi ensopega amb capítols de més de 60 planes, costat per costat d'altres de nou, de dues, i àdhuc d'una sola plana.

Després d'una llarga introducció simbòlica o explicativa d'una figura simbòlica amb la qual encapçala l'obra, aquesta s'enceta, a tall de Discurs de Bossuet, amb un quadro sinòptic d'Història – fins a la segona Guerra Púnica – que amplia i detalla després llarguíssimament. Ve tot seguit el veritable cos de l'obra – la seva part original i típica –, en tres Capítols, de 66 planes el primer i de 9 només els altres dos; tot acumulant munió desordenada de principis, que ell anomena *Elementi*, que ell mateix defineix com «assio-me o "degnitàs" cosí filosofiche come filologiche, algune poche ragionavoli e discrete domande».

Creu Vico que són els principis on recolzarà més endavant el que ha de dir, quan, de fet, tot el que hi digui, serà tan independent com ho són tots els seus *elementi*. En el capítol III que intitula «De principiis», enraona de ço que en comú tenen i practiquen tots els pobles, que és: Religió; Matrimonis i Enterraments, sense necessitar cap dels anteriors principis ni per recolzar-s'hi ni per explicar-se. I en el darrer del primer Llibre enraona del *Mètode*, però s'entreté més aviat en detallar les qualitats de la seva «Scienza», bo i fent remarcar que és Teologia natural raciocinada de la Providència, com també de les idees humanes, i de la Història pràctica de la Providència, tot essent ensems Història ideal eterna de la societat, i Història de l'autoritat.

El Llibre segon, sembla que vol ésser una mena de *Metafísica* de la «Scienza Nuova», com fa sospitar el títol de *Sapienza* amb què comença el seu primer capítol i el de *Metafísica* que encapçala el segon, i el de *Metafísica Poetica* i el de Lògica Poètica que n'encapçalen d'altres. Però no, res s'hi tracta d'especial distint del primer llibre, ans bé hi reprèn vorabé tots els mateixos temes, tractats d'identica faisó, i, si fa o no fa, amb el mateix posat.

El mateix prologuista, després de tot, venera força a Vico i l'estudia amb molta simpatia, remarca que, per bé que els títols dels capítols mostren cert ordre epistemològic, a dintre hi desapareix *come per incanto* (pàg. XX), fins al punt de fer estrany que Vico hagi dividit per res la seva obra en llibres i en capítols.!

Tercera: Coses infantils de la «Scienza Nuova». Són d'una candorositat típica les explicacions que dona Vico de certs fets. Per exemple, l'existència de gegants que ell identifica amb els salvatges, com si no pogués haver-hi salvatges de baixa estatura. ¿Es que no havia llegit els llibres de viatgers per terres d'Àfrica i Amèrica, prou abundosos en aquella època? Per aqueixa lamentable confusió, dona la següent estrofolària explicació de l'existència dels gegants. Diu a la plana 205: «... e questi (i bambini) dovendosi ritolare dentro de loro feue, le quali con sali nitri maravigliamente ingrossano i campi per gli quali sforzi dovevano dilacciare muscoli per tenderne altri, onde i sali nitri en maggior copia s'insinuavano ne'loro corpi... dovettero a dismisura ingrandire le carni e l'ossa, e crescere vigorosamente robusti e si prevenire giganti». Lamentable, certament.

«Il Vico s'ispira qui – diu el seu prologuista –, a un pregiudizio ancor oggi diffuso nel popolino napolitano vale a dire, che abbia grande efficacia sul lo sviluppo fisico dei lattanti il lasciarli a lungo bagnati nelle fasce».

Els hebreus i els romans tenien preceptuades tantes cerimònies de netedat i purificació, per mor de privar la formació de gegants en la nació i poder-se mantenir així en la civilitat, afegeix Vico.

També és curiosa la següent explicació als francesos i a llur llengua (pàgs. 80 i 124). Els grecs, diu, passaren de sobte de la barbàrie a una gran cultura, mentre que els romans ho feren poc a poc. I el que succeí als grecs, succeí també als francesos; i d'ací ve que la llengua francesa sigui com la grega i com aquesta tingui tants de diftongs sense fondre's bé amb les consonants. I hi afegeix de tirada: els joves que passen de l'estudi de la Geometria i de la Llengua, *que és l'edat bàrbara de la intel·ligència* (el subratllat és nostre), a l'estudi de la Metafísica i de l'Àlgebra, mostren gran talent.

En el principi 42 afirma que durant molts anys després d'aquell cataclisme (el Diluvi) no hi hagué llamps, impossibles per la saturació aquosa de la terra, i que quan tornaren a espetegar, ja molta gent, però no tota, s'havia tornada salvatge.

En els principis 57 i 59 es decanta a creure que els jeroglífics tenen llur origen i explicació en el llenguatge dels muts, puix més endavant explica que els primers pobles perderen el llenguatge d'Adam i es tornaren muts, i després, en inventar llur llenguatge propi, aquest degué ésser monosil·làbic, com ho és el dels nens.

També dona un valor ultrancer a les etimologies – o que ho

semblen – i s'arrisca molt a descobrir-ne. Per exemple, en el principi o *deguità* 65 reporta el mot *lex* amb *ilex*, i d'aquí ve *colligere* (collir glans) i després *legumina* (collir gra), i darrerament ve el propi significat de *lex*, com si fos *collir ciutadans*; i encara vindria després *legere*, que voldria dir *collita de lletres*. La raó que en dóna, és perquè en la història humana, primer fou viure en la selva, després en vilatges, i darrerament en ciutats.

En fi, perquè seria un mai acabar, en el principi 92 formula una sentència que sembla pouada de Maquiavel i que pot haver inspirat Nietzsche i altres autors paradoxals. Els forts, diu, rebutjaven la llei, els febles la volien, els ambiciosos la promovien, i els reis la protegien per tal d'igualar els nobles i els plebeus dejús del seu jou. Casos poden haver-hi hagut del que diu, però és un contrasentit moral fer-ne una regla fixa.

Es hora d'escatir qui són els qui l'inspiren i li posen la ploma a les mans per escriure. Res no ens en diu el prologuista, tot i esser el seu pòrtic ben extens. Però com que ens el pinta «bramosissimo di fama», i amb els ulls fits en Descartes, la fama del qual volia ultrapassar, no ens esgarriariem pas gaire de camí, en dir que havien d'ésser autors de molta anomenada, els que haguessin saccejat la seva joventut, i amb llur crit i soroll l'haguessin empès a fer també quelcom de gran i de renom.

Llavors, en un cas així, les obres dels autors suggestionadors, i llurs títols i tot, resten entravesades en el cervell del suggestionat; i tant si s'hi mostra conforme, com si s'hi regira en contra, les seves obres, de fet, en són replasmació en el fons i sovint també en la forma. Aquests autors cèlebres i de gran anomenada en son temps, eren, probablement, Bacon, Descartes, Maquiavel i Bossuet. Els dos primers com a científics que li inspirarien el nom i la forma de l'obra, i els dos darrers com historiadors que li inspirarien el fons. Del dos primers li pervindria el nom de *Scienza Nuova*, *Nuova del Novum Organum*, i *Scienza* – amb la pretensió que tant rebla Vico de geomètrica –, de la *Geometria Analítica*, o nova *Geometria*, descoberta per Descartes, físic, matemàtic i filòsof, ensems.

Esguardats els dos primers, com es diu vulgarment, de reüll i baldament no citi per res els dos darrers, certament havia de conèixer llurs obres, més que més essent visible llur semblança, amb la seva «*Scienza Nuova*», Bossuet, amb la «*Historia de les variacions*» era l'historiador, l'anomenada del qual més va créixer amb el seu «*Discurs sobre la Història Universal*». I tothom pot comprovar com la «*Scienza Nuova*» s'hi afaisona en la manera de començar i en la idea mare de la Providència, que condueix la humanitat per viaranys segurs, però desconeguts per nosaltres. Sols que Vico vol concretar més el seu rol en el món.

La imitació de Maquiavel s'hi albira obrint momés el llibre i comparant-lo amb el Príncep. Es idèntica la disposició de les matèries, en trossos curts, i d'una manera desordenada. Aquell seguit de *degnitats* o d'aforismes, en res es diferencia, o en ben poca cosa, d'aquella inacabable renglera de principis de sentit comú, o poats d'altres bandes, que hom troba en el Príncep, per bé que ací sempre adreçats a la pràctica de la política, i en Vico a l'explicació especulativa de la història; però per això mateix molt llegidora l'obra de Maquiavel, i *hòrrida* de llegir i d'empassar-se la «Scienza Nuova» de Vico; malgrat que en Vico tot són principis ben intencionats, i en el Príncep, immorals i cíncics en majoria.

Penso que Maquiavel és l'autor que més influeix vico, per bé que mai no el cita, potser per aquell seu lleuger vernís de Filosofia de la Història i explicació dels seus fets, una mica d'estar per casa; i malgrat de no poder-hi estar d'acord en gairebé res, pel seu descordament moral. Fa de mal dir, emperò, i caldria fer-ne estudi comparatiu més aprofundit i acurat.

Altrament, la «Scienza Nuova» no ha influït pas gaire en el desenrotllament de la ciència i ni tan sols tingué imitadors que anessin pel mateix camí, mig fressat per Vico. Hom sap, en efecte, per on les emprengué l'esperit humà el qual es llançà a l'elaboració de la Crítica, que encara devia desenrotllar-se; i tant els autors de l'Enciclopèdia com els de la *Erklärung*, s'hi donaren de ple, sense, però, reeixir-hi; ensems que s'hi dibuixà una altra tendència filosòfica pel mig, i de molta vàlua, representada per Wegelin i Montesquieu, les obres dels quals tenen ben diversa tendència que la «Scienza Nuova», i no cal dir-ho, de molt més valor positiu historiogenèsic.

II

Valors real de la «Scienza Nuova»

Bé, ja hem fet una crítica prou dura dels seus defectes, i el prologista de Vico ens hi ha ajudat bravamant. Cal, també, retreure'n els mèrits, la vàlua de certs principis i les orientacions.

1.º La «Scienza Nuova» reïx del tot, sembla, en convèncer el lector de la possibilitat de la Ciència de la Història, en el sentit d'una Historiogènesis filosòfica. Ja certes observacions assenyalades, i a tomb, dels historiadors clàssics, com ara Tucídides i Tàcit, ens ho arriben a fer ataliar. La lectura del Príncep de Maquiavel cuida a voltes de convence'ns i més hi recixeria, si no el veiéssim tan desmanegat en afers morals i de dignitat humana.

Per altra banda, molta és la força en el sentit providencialista de la Ciutat de Déu de sant Agustí, i del Discurs de Bossuet. Però cap d'ells no mostra tot l'aparellament provatori de Vico, tot aquell bell aplegament de principis i de sentències en actitud demostrativa, que ell anomena *elementi* i tant enfarfeguen l'obra, tots agombolats i envolumats en una mateixa «sezione». I quan veiem que en les sessions següents se'n serveix — bé o malament —, d'una faisó que ell creu geomètrica, hom arriba a creure de debò, que potser sí, amb una mica més de traça i de talent, quelcom de millor hauria eixit, per bé que mai una construcció geomètrica, malgrat de reblar-ho Vico tan fort.

De totes maneres, cal anar-hi amb compte tractant-se d'Hiptone, en l'ús del raonament quan té per base no fets, sinó veritats de sentit comú, o arguments de pura antologia, com ara ens ho avisen Langlois i Seignobos, en llur Introducció als Estudis històrics, pàg. 276, (Jorro, 1913, Madrid).

En l'aparellament historiogenèsic és certament superior la *Scienza Nuova* a qualsevol altre autor anterior, car ja no s'accontenta de dir que tot esdevé per ordre de la Providència en premi de les bones accions i càstig de les dolentes, ço que no es cansen de dir i de repetir sant Agustí i Bossuet, sens passar més andavant; sinó que es fica de ple en les relacions de la Història amb la Psicologia, de la qual vol fer-la tanyar sencera.

Es que, com ja remarcàrem en aquestes mateixes planes en parlar d'aqueixos dos autors, el tema de la Providència, més propi de la Teologia que de la Filosofia, i l'argument dels premis i càstigs en Història, no admeten desenvolupament per arribar fins a les entràmenes dels fets mateixos, i no són científics ni part de la Historiologia, sinó postulats només i preliminars que se suposen, és a dir, causes remotes.

L'orientació, doncs, de Vico és bona, però no és completa, car la Història no pot ésser projecció sols de la Psicologia, sinó de la Geografia i tot, i d'altres factors encara, com ara ens en farà adonar Montesquieu en el seu *Esprit des Lois* i els moderns historiògrafs.

Aquest exclusivisme de la Psicologia és el gran defecte de la *Scienza Nuova*, ço que duu Vico a usar sempre, i a abusar per tots cantons, de l'argument de pura analogia, bo i estenent als fets de la col·lectivitat ço que passa i esdevé en el simple individu. Es ço que se'n diu el *mètode psicològic* que tan enèrgicament rebutja Durkeim en la plana 175 de les *Reglas del Método sociològic*, 1912, Madrid, i que tant n'abusaren Compte i Spencer (ibid.). I no parlem del parer de G. Le Bon, perquè de cap a cap de la seva *Psicologia de las Multitudes* no fa sinó rebatre i desfer semblant argument.

2.ª Veiam ara algunes de les seves *deguitàs* o aforismes, *elementi*, espigolats ça i lla de la *Scienza Nuova*, que no deixen de tenir

llur mèrit d'enginy. El primer principi, a la plana 115, diu: «L'home es fa regla de l'Univers». Es dir, que interpreta el món extern per les lleis del món intern, i tendeix a personalitzar-ho tot, perquè ell és persona. Es el traspuament, des de la bella primeria, de la Psicologia en la Història, que tot just ara remarcàvem.

Més interessant és encara la segona *deguità*: «L'home fa l'antic desconegut com el present conegut». Es el principi, que Langlois i Scignobos fonamenten, d'«analogia de la humanitat actual amb la humanitat estada» (ibid. pàg. 273); ço que dóna lloc al *mètode dels qüestionaris*, del qual enraonen llargament en tot el paràgraf V.

La tercera sentència de Vico diu: «Això fa que tots els pobles creguin que ells han estat els primers inventors del progrés i de les comoditats de la vida, i en conservar la memòria dels principis». Baldament sigui cert que s'ho creguin per llur vanitat o urc nacional dista molt d'ésser una conseqüència clara de la màxima anterior, com ho preté Vico; i encara és menys clar que això sigui la prova de la revelació de la Història bíblica, sols perquè procedeix altrament.

3.º Que ningú, tanmateix, no suposés Vico poc o molt heterodox formalment, amb motiu de les seves doctrines *nominalment* geomètriques entorn de la Història i de la conducta humana, d'on podria provenir, sembla, la negació de la llibertat. No hi ha pas perill que ho faci realment ni d'intenció; sinó que, a tort i a dret, i sempre que pot, advera aqueixa llibertat, i àdhuc en fa bona exposició, per exemple, a la pàg. 188. I a la 119 diu textualment: «pruova che l'uomo abbia libero arbitrio, però debole... ma che da Dio è auctato naturalmente con la divina Provvidenza, e soprannaturalmente della divina grazia».

També és ortodoxa la seva guisa d'explicar com pervingué la barbàrie, i planà per tot el món, per degeneració de la raça adàmica. Diu a la plana 24: «Le raze, prima di Cam, poi de Giasfet, e finalmente di Sem, elleno, senza la religione del loro padre Noè, ch'avevano rinniegata (la qual solo, nello stato ch'era allor di natura, poteva co'matrimoni, tenergli in società di famiglie), essendosi sperdute con un errore, o sia divagamente ferino, dentro la gran selva di questa terra... per tutto ciò, a capo di lunga età, essendo andate in uno stato di bestie»...

Volem fer remarcar, encara, altres bons punts d'albir i de mèrit de la Scienza Nuova, dins gairebé sempre de la projecció de la Psicologia en la Història. Són, entre altres, el fer tanyar la idolatria de la divinització dels valents i dels benivolents (*deguità* 38) tot i recolzant-se en Lactanci i sant Agustí hi afegeix la divinització dels estadistes, o fundadors de règims o de dinasties; l'ordre de valors que estableix en el cor dels homes, talment que primer cerquen i es

belluguen pel necessari, després per l'útil, i darrerament pel platxerís (deguità 66); també l'ordre progressiu en la formació social, poble dur, poble benigne, poble delicat, poble corromput (deguità 67); un ordre semblant en l'aparició i conreu dels vicis socials, del tot anàleg a ço que esdevé en l'individu, talment que la vida social és imatge de la individual (deguità 68).

Ja ho hem dit: aquest és el fort de Vico, ensems que la seva flaca; creure que els fets històrics són pures seqüel·les dels fets psicològics, quan no en són aquests, fet i fet, sinó pures arrels, i aquells són molt més complexos encara, car a la complexitat dels factors psicològics, se n'hi afegeixen d'altres i altres innombrables. Però repetim-ho també, no és poc el seu mèrit per aquesta banda, i molta la seva originalitat, puix cap altre autor anterior potser no hi parà atenció, o almenys no ho desenvolupà amb tot l'apariament de Vico.

En la deguità 97 remarca que els pobles després del diluvi sojornaren en puigs, després en vilatges en les planures, i sols més tard a les vores del mar. Ho treu del cas de Troia i de Tir, que així consta, i passa rabent a generalitzar-ho, tot afegint-hi que, per açò, totes les primeres nacions degueren ésser continentals a tall de l'Assíria. Bé, tot suposant que així hagi estat de fet — i no ve pas al cas d'escatir-ho —, no es deu per res als efectes del diluvi, sinó a purs motius de defensa o de mitjans de vida. I això dels estats continentals és un dir de Vico, puix que ben antic és Egipte tocant a mar, a dos mars, i ben antiga és Caldea, que també toca al Golf Pèrsic.

També en la deguità 102 estableix i rebla fort, la compenetració que deu haver-hi entre tots els pobles; ço que s'adiu molt amb la interdependència i solidaritat universal, tan cara a totes les escoles sociològiques modernes, i tan actual avui a través de la Lliga de les Nacions. Establerta com ho fa Vico, és una simple seqüència del dogma cristià de la fraternitat universal.

5ª Fort i ferm, Vico, en la seva fal·lera de bastir tota la vida social en els mateixos principis psicològics que expliquen la de l'individu, principis que ell anomena *elementi*, creu arribar a establir la unitat de vida de tots els pobles, i explicar-ne tots els fets històrics, qualsevulla que siguin, i onsevulla que s'hagin escaigut. Si hi reexís, com cal, seria la veritable Historiogenesi. I ell es mostra tan satisfet de la seva troballa científica, i del seu punt d'albir en la Història, que en el capítol III, que intitula «De Principiis», diu que per efecte d'aquells *elementi*, hom troba que tots els pobles convenen en «tenir religió, celebrar matrimonis i enterrar els morts». Aquestes pràctiques són, tanmateix, ben certes i ben universals, però res tenen a veure amb els anteriors *elementi* o màximes de

Vico, ni es demostren per elles, sinó que són fets elementals i bàsics de la Història, fundats en la mateixa natura humana, sense que calgui fundar-los en cap principi teòric.

El prologuista fa adonar de la manca de raó en separar els *elementi dels principii*, perquè tots són del mateix tarannà, i són igualment principis d'observació; per exemple, quan a continuació (C.I.) posa com un dels *principii* que «els fenicis foren els primers de lliurar-se a la vida marítima per amor del comerç».

Sembla que aquesta uniformitat humana en aqueixes pràctiques morals, i que tan bé proven per un cantó la unitat de nostre llinatge, i per altre són la causa de què totes les societats humanes s'assemblin, malgrat de llurs grosses diferències, fou ço que més desorientà Vico, i el féu esgarriar per a cercar-ne les causes, causes que no calen, i a donar-ne demostracions, a dir d'ell; demostracions que res no demostren, i més aviat són sobreres, sobretot en sentit geomètric. Són fets primaris, i prou.

Sembla que Vico s'hi capficà tant, en aqueixa uniformitat, que com encisat no feia sinó donar voltes al seu entorn, sense saber continuar-ne el procés historiogenèsic. Enfront d'aqueixa especial uniformitat, un altre autor qualsevol sembla que hauria tirat endavant, devés el desenrotllament variat de la Història real; mes Vico ho féu al revés, i en comptes, tirà entera cap a la Psicologia que n'hi havia de donar la raó i explicació, però no calia, tanmateix, aturar-s'hi tant, i menys, encara, restar-hi atollat. Cregué Vico que això era una demostració profunda quan no era sinó bella poesia, diu el seu prologuista:

«O beato e santo Vico, benedetta la tua ingenuità da grand'uomo che te faceva vedere solamente un'arida dimostrazione matematica ov'era tanta bella e grande poesia».

6.ª En el Llibre II que anomena Sapienza, Vico dona, i dreça a sa manera, la historiogènesi de les idees, o de la cultura. Hi parla llargament del desenvolupament de les idees religioses, primer en forma de Teologia poètica, natural després, i darrerament revelada; també s'endinsa en la Metafísica poètica (sic), els element de la qual són la poesia, els auguris i els sacrificis, i de passada en uns llargs corol·laris renya Descartes, Spinoza i Locke, perquè llurs Metafísiques desdiuen tant d'aqueixa Metafísica vulgar primicera; i entra després en la Lògica poètica, que primer s'expressa per fables i després per les figures inventades i usades abans pels il·letrats que pels lletrats.

En el capítol III d'aqueixa Lògica explica la formació del *mite*, perquè totes les coses, diu, s'atribueixen a un sol individu, com ara, la poesia a Orfeu, les lleis gregues a Soló, i a Trismegist tot el pertocant al progrés egipci. Llavors, recíprocament, tot personatge és

encarregat d'una sola cosa, i res més se'n coneix d'ell. La raó, diu, és que els nens solen anomenar totes les coses per un sol nom; totes per ell són un home, una cosa.

Hom albira aquí embrionària la teoria de certs evolucionistes i transformistes, segons la qual tot individu deuria passar en el seu desenvolupament per totes les fases del desenvolupament ancestral, a tall de com ho exposa Haeckel¹. Recíprocament, doncs, segons Vico la humanitat passà per totes les fases que hom albira en el desenvolupament individual. Comprenem que en temps de Vico això fos una novetat, i àdhuc un mèrit seu de constatar-ho, però avui no sabem pas donar-n'hi gaire, atès l'abús que en fan els materialistes, tot i no essent sinó una teoria sense comprovació possible.

Darrerament, després de remarcar que en tot poble, primer és la poesia que la ciència, perquè primer és la imaginació que la pensa, en el IV i darrer capítol, dreça la Historiogènesi de les Llengües, i de les Lletres que nasqueren, diu, plegades amb elles. Primer fou, diu, la llengua dels déus – sense escriptura –, després la dels heoris – muda i amb jeroglífics – i darrerament fou la llengua vulgar dels homes – articulada i fonètica. S'estintola, per a dir-ho, en les tradicions d'Egipte, on es presenten en aqueix mateix ordre, i coexistiren i tot, i hi apareixen amb els esmentats caràcters. Sosté també que en el fons totes les llengües actuals són iguals, i que és possible dreçar un diccionari comú a totes elles.

Es una conclusió anticipada dels treballs de Humboldt, qui amb ses corribandes per quasi tot arreu del món pogué comprovar aqueixa identitat fonamental, tot fixant-ne les diferències i variants en passant d'una regió a l'altra o bé d'un poble a un altre poble, talment com si en el món no hi hagués sinó un llenguatge únic, però que tot variant un xic d'un lloc o d'un poble a l'altre, arriba a la fi de comptes a ésser molt divers en països llunyans, ço que fa l'efecte de què són llenguatges fonamentalment distints.

7.ª No pleguem, emperò, sense parlar de la seva famosa llei dels *corsi ricorsi*, no posada en forma de llei enloc de la *Scienza Nuova*, per bé que en mants indrets hi és sobreentesa, i n'hi ha i tot una aplicació a la pàg. 80. Diu textualment:

«...Siccome nella *barbarie ricorsa* (subratllem nosaltres) i primi diretti delle nazioni novelle d'Europa sono nato con la consuetudine delle quali le più antiche sono le feudali». I en altres indrets parla també de fets que es repeteixen en determinat ordre.

Encara no se sap exactament ço que entenia Vico per *corsi ricorsi*, per manca d'una explanació detallada; però sembla que són cicles de fets que es repeteixen periòdicament, més o menys idènti-

¹ Cfr. ARANZADI, *Etnologia*, tom II, pàg. 33.

caament o amb certes variants. Langlois i Seignobos enraonen dels dits cicles en llur Introducció als Estudis històrics amb els següents mots; pàg. 304 (Madrid, 1913):

«Estudiando separadamente la sucesión de los hechos de una sola especie, los especialistas han tenido que observar la repetición regular de las mismas sucesiones de hechos, y la han expresado en fórmulas que se han llamado algunas veces leyes (por ejemplo, la ley del acento tónico). No se trata, en ningún caso, mas que de leyes empíricas, que indican solamente las sucesiones de hechos, sin explicarlas, puesto que no descubren la causa determinante. Pero por una metáfora natural, sorprendidos los especialistas ante la regularidad de esas sucesiones, han considerado la evolución de los usos (de una palabra, de un rito, de un dogma, de un derecho), como una evolución orgánica, análoga al crecimiento de una planta».

Aixo és tot el que caldria dir dels *corsi ricorsi*; només que, per la nostra part, hem de fer notar que, si es tracta de fets simples, com ara, els apuntats, i els casos típics de ço que en diem modes, realment tenen veritable repetició, puix que tot i llurs variants, tenen més de consemblant que de distint; però que, si hom parla de fets de certa complexitat, com ara, els estats socials o règims polítics, tal com és el cas apuntat per Vico de la *barbàrie ricorsa* en l'èdat mitjana, llavors de cap manera hi ha vera repetició, puix que tot i les grans semblances amb estats anteriors, sempre llurs diferències són enormes.

Car hom sap justament que la Llei de l'evolució és essencial en la Història, com ho és en Biologia, puix que la Història és essencialment biològica; i segons la Llei de l'Evolució, mai res no es repeteix igual, sinó sols consemblantment.

I realment, només cal obrir bé els ulls, per adonar-se bentost de què els fets històrics que *en diferent període de la Història* més s'assemblen, tenen molt més de diferent que d'identíc, per bé que hem d'adverar, que tenim més tendència a atalaiar-nos de les semblances, que no pas de les diferències.

Així, per exemple, en el cas que proposa Vico de la *barbàrie ricorsa* o repetida, que es refereix ben vistament a la invasió del Mitjorn europeu pels Bàrbars del Nord, hi ha una diferència tan gran amb la barbàrie autèntica de la primera, i que encara plana arreu de les terres d'indis i negres, que gairebé no hi té res a veure. Els nous bàrbars, per exemple, estan enamorats de la civilització que petgen, i faran mil esforços per eixamorar'hi; en sa gran majoria són ciutadans romans de molt abans, per exemple, els visí i ostrogods; són admiradors de l'Imperi i de les seves lleis, més que no els seus destructors segons les autoritzades recerques i parer de

Fustel de Coulanges, que cita Gustau le Bon en ses *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, llibre IV, cap. III; són sincerament cristians en doctrines per bé que no gaire en la pràctica, etc., etc. Quina comparació això comporta amb els antics bàrbars del món primicer (llevat de l'Àsia Anterior) sense cap d'aqueixes qualitats?

I podem afegir-hi encara: són, total dos cicles, i ningú no gosaria dir com seria possible que vingués el terç. Per bé que Gustau le Bon (ibid.) s'hi arrisca agosaradament, adverant que aquest nou curs o cicle de barbàrie s'atansa, i diu que esdevindrà quan «els detritus socials actuals s'empraran del govern i de la societat».

I també hi ha mants escriptors capitalistes, o ben avinguts amb el capitalisme, que preveuen una altra repetició de la dita barbàrie, o de misèria material i moral, que és tot u, quan s'implantin a l'engròs els sistemes socialistes, que deriven necessàriament cap al franc comunisme; i en veuen un bon botó de mostra en l'actual Rússia soviètica.

Ja és perillós de debò, però no s'hi val, tanmateix, a argumentar sols en auguris i en mals averanys, car enlloc no s'ha implantat definitivament aquest sistema; i a jutjar per Rússia mateixa, encara no sabem si és possible de fer-ho; i àdhuc podem adverar certament que jamai no es farà en l'Occident europeu. La recent reculada britànica és molt alligoadora i molt significativa.

Amb aixó, les mateixes dificultats trobaríem en voler marcar, altres cicles o *corsi recorsi* en altres matèries de mena complexa; i llavors no queda més remei que estudiar tots aquests fets en sèries paral·leles, per tal de veure'n el curs normal, els trencalls i les inflexions, i per tal de veure'n les relacions íntimes, com ens en fa adonar Montesquieu en son *Esprit des Lois*. (Cf. Langlois et Seignobos, op. cit., pàg. 299).

Francament, no ens hem de refiar mai de lleis massa simples en la natura, més que més, en parlant d'afers humans, essencialment complexos; i massa senzilla és aquesta dels *corsi ricorsi* o repetició dels fets històrics de guisa idèntica.

MIQUEL SOY, SCH. P.
Doctor en Filosofia i Llicenciat en Ciències